

הרב אליהו ברוך שולמן

בוחרן בישיבת רי"א

הערות בעניני עירוני ותתאה גבר

- א -

מחלוקת ר"ת ורשב"ם אם עירוני מבשל כדי קליפה

א. שבת (מב.) שיטת הרשב"ם דעירוני אינו מבשל, דתת"ג. והקשו עליו דהא בפסחים (עו.) מבואר דבחל"צ ארמיקר לה בלע כרי קליפה. ומה"ס ס"ל באמת לר"ת דעירוני מבשל כרי קליפה. וברעת רשב"ם כתב הש"ך סי' ק"ה דעירוני מבליע ומפליט אבל אינו מבשל. והא דהתיר רשב"ם למלוג תרנגולת בעירוני כלי ראשון כתב הש"ך משום דאף שעירוני מפליט ומבליע אבל אינו מפליט ומבליע כאחד.

וק' מנ"ל לרשב"ם סברא זו ומה ראייה הביא רשב"ם מהא דתת"ג כיון דעכ"פ מבואר בסוגיא דפסחים הנ"ל דבולע כדי קליפה ומי הגיד לו להרשב"ם שאינו גם מבשל. ובפשוטו היה נראה דרשב"ם ס"ל דתת"ג לגמרי ואין החלב הצונן מתתא מתחמם מהבשר כלל, אלא כיון שהבשר עכ"פ חם ואינו מצטנן תיכף, ארמיקר לה בולע כדי קליפה, זאת אומרת דבשר חם יכול לבלוע כ"ק מחלב צונן. אבל שהבשר החם שהוא למעלה יחמם להחלב הצונן שהוא למטה, זה אין לנו.

ב. ומקור לסברא זו דחם יכול לבלוע מצונן גם באופן שאינו מחממו לכ' י"ל מהא דפ' כל הבשר דטמא מליח וטהור טפל דמבליע כדי קליפה, וע"ש בתוס' וברא"ש דבמליח ל"ש על"ג ותת"ג, ובפשוטו היינו משום שהמליח אינו מחמם את התפל כלל, ומ"מ הרי מבליע בו כדי קליפה, וכל שכן שיכול לבלוע כדי קליפה. ומה דבטהור מליח וטמא תפל אין הטהור בולע היינו משום שאינו יכול להפליט מן הטמא התפל. אבל בבשר חם שנפל לתוך חלב צונן דא"צ להפליט מן החלב, שהרי החלב בעין ונבלע בהבשר, א"כ אף דתת"ג והחלב אינו מתחמם כלל מ"מ הוא נבלע בהבשר כדי קליפה.

ולפ"ז יל"ע במה דפשיטא ליה להש"ך דלהרשב"ם כמו שעירוני מבליע כדי קליפה ה"ה שמפליט, רק אינו מבליע ומפליט כאחד. ולמבואר אפשר דלעולם עירוני אינו מפליט כלל, דומיא דטהור מליח וטמא תפל שאינו מפליט כלל, וצ"ת.

ג. אבל ר"ת דס"ל דעירוני מבשל כדי קליפה, והוציא זה מהא דארמיקר לה בלע כדי קליפה, צ"ל דס"ל דחם אינו בולע מצונן כלל, ומה שהבשר בולע כדי קליפה מן החלב הוא משום שמבשל כדי קליפה מן החלב דאף דתת"ג מ"מ ארמיקר

לה העילאה יכולה לבשל כרי קליפה מן התתאה, וק"ל.

-ב-

שחם אינו יכול לבלוע מצונן יותר מכדי קליפה

א. בהא דחל"צ בולע כרי קליפה דארמיקר לה בלע כרי קליפה, ובפשוטו הביאור דכיון דתת"ג והחלב מצנן להבשר לכן אין להבשר זמן לבלוע כ"א כרי קליפה. והיינו דקאמר דארמיקר לה בלע כרי קליפה, פי' באותה שעה מועטת עד דמיקר לה מספיק לבלוע כרי קליפה.

אבל עיין ביו"ד סי' ק"ה ס"ג ברמ"א כתב וז"ל ואם הניחם זה אצל זה כו' ואם האחד צונן ההיתר צריך קליפה במקום שנגע עכ"ל, היינו דבב' חתיכות זא"ז דל"ש לא על"ג ולא תת"ג, אלא החתיכה החמה נשארת בחמימותה והחתיכה הצוננת נשארת צוננת, הדין הוא דבולע כרי קליפה. וכתב ע"ז בבהגר"א וז"ל כמו חל"צ כיון דל"ש תת"ג עכ"ל. ולכ' דבריו תמוהים דמה ענין חל"צ לכאן, דשם ודאי אינו בולע כ"א כרי קליפה משום שאין לו שהות לבלוע יותר דתיכף מצטנן, אבל בב' חתיכות המונחות זא"ז דאין החתיכה החמה מצטננת מנ"ל דאינו בולע יותר מכדי קליפה.

ומוכרח שהגר"א הבין דמה שחל"צ אינו בולע כ"א כרי קליפה אינו משום שאין לו שהות לבלוע יותר, אלא כך הוא המידה דחם אינו יכול לבלוע מצונן כ"א כרי קליפה.

[אלא שביאור הדבר איך החתיכה החמה בולעת כ"ק מן החתיכה הצוננת יהיה תלוי במחלוקת רשב"ם ור"ת שנתבאר לעיל (ענף א'), כי לרשב"ם הגדר בזה דחם מצד עצמו יכול לבלוע כ"ק מצונן, ולר"ת החתיכה החמה מבשלת כ"ק מן החתיכה הצוננת ועי"ז בולעת ממנה כ"ק. וע"ע לקמן (אות ד').]

ב. וכן מבואר בחוות דעת סי' צ"א ס"ק ה' ע"ש שהביא מש"פ הרמ"א בסי' צ"ב ס"ז דאם נשפך חלב או שאר איסור רותח ע"ג קרקע (דנעשה כלי שני) והעמידו עליו קדירה חמה אין הקדירה בולעת כ"א כרי קליפה דתת"ג. ופשיטא ליה להחוו"ד שאין הטיפה מצננת את הקדירה דא"כ כל כלי ראשון שהניחו ע"ג קרקע נאמר דתת"ג והקרקע מצננו ופקע מיניה דין כלי ראשון. אלא ע"כ דלא שייך תת"ג ברפנות חמות. וא"כ בנידון דהרמ"א דהניח קדירה ע"ג טיפת חלב מה שייך לומר תת"ג. ותיריך החוו"ד דעכ"פ כיון דתת"ג אין הקדירה מחממת את הטיפה ולכן אינה בולעת ממנה כ"א כרי קליפה את"ד.

ומבואר מדברי הרמ"א אלה, עפ"י מה שביארם החוו"ד, ב' חידושים: חדא,

הערות בעניני עירווי ותתאה גבר

דאף שאין הטיפה שהיא תתאה מתגברת על הקדירה, מ"מ אין הקדירה חוזרת ומתגברת עליה, [ולקמן (ענף ג') יבואר אי"ה פלוגתא בזה]. ועוד מבואר מדבריו, אותו יסוד שראינו לעיל גבי ב' חתיכות המונחות זא"ז, והוא דאפילו במקום שאין הדבר החם מצטנן תיכף מ"מ אינו בולע מן הצונן כ"א כרי קליפה.

[ומ"מ יש לרזן בעיקר ראיית החוו"ד מה שרצה להוכיח שאין הטיפה יכולה להתגבר על הקדירה, דברפנות חמות ל"ש תת"ג, וראייתו ממה דבמניח קדירה ע"ג קרקע לא אמרינן תת"ג. ולכאורה יש לחלק, דכמו דקיי"ל שאין בליעה יוצאה מדופן לדופן בלא רוטב, כע"ז כשהניח קדירה ע"ג קרקע כמו שאין בליעה יכולה לצאת מזל"ז גם עצם החום אינו עובר בנקל ול"ש בזה תת"ג. משא"כ כשהניח קדירה ע"ג חלב בזה שפיר אמרי' תת"ג והחלב מצנן להקדירה, ועוד דהטיפה היא כרוטב ועי"ז הקרקע עצמה מצננת את הקדירה. וצ"ת בזה.]

[ועי' בערוך השולחן שם שתמה ג"כ על דינו של הרמ"א מצד אחר דאיך יתכן שהטיפה הקטנה תתגבר על הקדירה הגדולה, ופשיטא ליה דל"ש תת"ג ועל"ג כ"א כששניהם גדולים או שניהם קטנים. ודבריו צ"ע דהא בסוגיא דפסחים הנ"ל בהא דסכו בשמן של תרומה קולף את מקומו, ואמרי' בגמ' בשלמא למ"ד על"ג משו"ה סגי ליה בקליפה, הרי דאף שהסיכה היא דבר מועט (כמבואר בהדיא בגמ' שם) מ"מ שייך ביה על"ג (עכ"פ לענ"ז שאין הסיכה מתחממת מן הפסח. ועי' לקמן). ומה שהביא הערה"ש ראייה מדברי התוס' שבת (מב.) ד"ה נותן אדם אינו ראייה דשאני התם שמתערב תיכף ולכך ל"ש ביה על"ג ותת"ג, וכמבואר ברשב"א שם ע"ש, וגם לשון התוס' משמע כן עיי"ש.]

ג. ומ"מ צריך להבין מנ"ל להרמ"א והגר"א דבר זה דחם אינו בולע מצונן כ"א כרי קליפה. דילמא לעולם בולע טובא ומה דבחל"צ אינו בולע כ"א כרי קליפה היינו משום שתיכף מצטנן דתת"ג ואין לו שהות לבלוע יותר, וכפשוטו הלשון דארמיקר לה בלע כרי קליפה.

[ובאמת החוו"ד כתב ראייה מן הגמ' ליסוד זה דאף כשהעילאה אינו מצטנן מ"מ אינו בולע מהתתאה כ"א כרי קליפה, והוא לפי דעת המהרש"ל דברבר גוש ל"ש כלי שני (וע"כ דאינו מצטנן גם מדין תת"ג דכל כ"ש יש בו גם דין תת"ג, וע"ע לקמן) וא"כ כשנפל בשר חם לתוך חלב צונן אין הבשר מתקרר ומ"מ אינו בולע כ"א כרי קליפה (כמבואר בגמ' פסחים שם) וע"כ כיון שאינו מחמם את החלב דתת"ג לכן אין לו כח לבלוע כ"א כרי קליפה. ולכ' אינו מוכן שהרי מה דס"ל למהרש"ל דברבר גוש ל"ש כלי שני היינו משום שאין לו דפנות המצננות אבל כאן שהבשר נפל לתוך החלב והחלב מקיפו א"כ החלב שפיר מצננו. ושמא כונת החוו"ד דאחר שהחלב מקיפו כבר אין הבשר עילאה, והוא כשתי חתיכות זא"ז דאינו בולע כ"א כרי קליפה כנ"ל, והגמ' שדן בו דין על"ג ותת"ג היינו על שעת

הנפילה קודם שהחלב מקיפו, ובאותה שעה לפי"ד המהרש"ל אין הבשר מצטנן שהרי אין החלב מקיפו ואין לו דפנות, ומ"מ מבואר בגמ' דלמ"ד תת"ג אינו בולע מהחלב כ"א כדי קליפה וע"כ דאף שאין הבשר מצטנן מ"מ כיון דתת"ג ואינו יכול לבשל להחלב לכן אינו בולע ממנו כ"א כדי קליפה. אבל הרי הרמ"א בסו"ד צ"ד סע' ז' חולק על יסורו של המהרש"ל.]

ואפשר דראיתם מסוגיא דפסחים שם דתנן סכו בשמן של תרומה אם צלי הוא קולף את מקומו, ואמרי' בגמ' בשלמא למ"ד על"ג משו"ה בקולף את מקומו סגי, דעל"ג. וק' איך יתכן שהסיכה המועטת תצנן את הפסח, והוא נגר החוש. וע"כ דאין הכונה שהסיכה מצננת את הפסח רק דמ"מ כיון דעל"ג אין הפסח מחמם את הסיכה, ולכן אינו בולע ממנו כ"א כדי קליפה. וא"כ מפורש כאן שאין חם יכול לבלוע מצונן כ"א כדי קליפה, אפילו בגונא שאין החם מצטנן תיכף.

[אך שמא יש לרחות ראייה זו דאפי"ת שאין הסיכה מצננת את הפסח אבל מ"מ מצננת כדי קליפה מן הפסח שלמטה ממנה למ"ד על"ג ולכן אין הפסח בולע ממנה כ"א כדי קליפה אדמיקר לה.]

אבל יש לקיים הראיה עכ"פ אליבא דר"ת ודעימיה דעירוי מבשל כ"ק, דהנה זה עכ"פ מבואר מהא דסכו בשמן של תרומה, דאפי"ת שאין הסיכה שהיא דבר מועט מחממת את הפסח, אבל עכ"פ אין הפסח חוזר ומתגבר עליה (למ"ד על"ג). וכיון ששיטת ר"ת דא"א לחם לבלוע מצונן כלל כל שלא חיממו, כמבואר לעיל (ענף א'), א"כ במניח קדירה ע"ג טיפה וכן בב' חתיכות זא"ז, אף שאין הצונן מתגבר, אבל עכ"פ אין החם חוזר ומתגבר עליו, וממילא כיון שנשאר צונן פשיטא שאין החם יכול לבלוע ממנו יותר מכ"ק, דרק כ"ק יכול לבשל בלא התגברות, כמבואר גבי חל"צ דארמיקר לה בלע כ"ק.]

ד. ומה דאמרי' אדמיקר לה בלע כדי קליפה, דמשמע דאילו לא נתקדר היה בולע יותר, וק' להרמ"א והגר"א דס"ל דאפילו בגונא שאינו מצטנן אינו בולע כ"א כדי קליפה. צ"ל שאי"ז כונת הגמ' רק להיפך, דהיה מקום לומר דבחל"צ כיון דתת"ג מצטנן מיד ממש ואין לו שהות לבלוע כלל, לזה אמרי' דא"א שאין לו שהות קצת עד שמתקדר, ובאותו זמן יש לו זמן לבלוע, ולכן הוא בולע כדי קליפה ככל חם שבולע כדי קליפה מצונן וכמ"ש.

[והנה דעת מהרש"ל דכלי שני מפליט ומבליע והש"ך סי' ק"ה ס"ק ה' חולק ע"ז, ועיין שם עור בספרו הארוך ובנקה"כ, ועיקר השגתו ולדעת כל הני ראשונים הסוברים דאפילו בעירווי שלא נפסק הקילוח אמרינן דתת"ג, אי"כ אפי"ת דעירווי מבשל כדי קליפה וכרעת ר"ת ודעימיה, אבל כיון שבשעה שמתקלה לתוך הכלי שני נפעל בו פעולת תת"ג א"כ הרי הוא מצטנן ואינו יכול לבלוע כלל, והביא

ראיה מלשון הגמ' גבי חל"צ דארמיקר לה בלע כדי קליפה, דמשמע דאח"כ שכבר נצטנן א"א לו לבלוע כלל, וא"כ כשנח בכלי שני כבר נצטנן וא"א שיבלע.

והחוו"ד שם רצה לרחות ראיית הש"ך, דמה דאמרי' בגמ' דבתת"ג העליון מצטנן, אין הכונה שהוא עצמו מצטנן, רק שאינו בולע מהתחתון, וכנ"ל דאפי' בגונא שאין העליון מצטנן אינו בולע מהתחתון, אבל שפיר בולע ומפליט מהעליון ע"ש.

ולכ' הוא תמוה, דנהי דאין העליון יכול לבלוע מהתחתון לגמרי, אבל כדי קליפה עכ"פ יכול לבלוע, ומלשון הגמ' מבואר דאחר שנצטנן אינו יכול לבלוע אפילו כדי קליפה מהתחתון, וכיון שנצטנן מלבולע כדי קליפה מן התחתון מסתמא נצטנן גם מלבולע מן העליון, דמאי שנא.

אבל דברי החוו"ד יתכנו לדעת ר"ת דעירווי מבשל כדי קליפה, דר"ת סובר דמה דבחל"צ הבשר בולע כדי קליפה מן החלב היינו משום דעירווי מבשל כדי קליפה והבשר מבשל כדי קליפה מן החלב, ומבואר שרעת ר"ת דא"א להבשר לבלוע מן החלב א"כ מבשלו, דחם אינו בולע מצונן כלל, ולדיריה י"ל דכונת הגמ' אדמיקר לה בלע כדי קליפה היינו דאחר שנצטנן קצת ונעשה כלי שני אין הבשר יכול לבשל להחלב, וכיון שאינו יכול לבשל להחלב אינו יכול לבלוע ממנו, אבל עכ"פ אפשר שהבשר מצד עצמו שהוא בערך כלי שני יש לו חום לבלוע.

אבל לפ"ז אם יפול דבר צונן לתוך כלי שני גם להחוו"ד לא יבלע הכלי שני ממנו כלל, דכל סברתו היא אליבא דר"ת, ולר"ת אין חם בולע מקר א"כ הוא מבשלו, וכלי שני אינו מבשל. רק יהיה נפק"מ להחוו"ד אם נפל דבר חם לתוך כלי שני, דיש מקום לומר דהכלי שני לא נצטנן כ"א מלבשל אחרים, אבל מצד עצמו יש לו חום לבלוע, וכיון שנפל לתוכו דבר חם הרי הוא חם בחם ובלוע שפיר.]

-ג-

מחלוקת ראשונים בגונא דל"ש תת"ג אם העילאה תוזרת ומתגברת עליה

א. עיין בסו"ד צ"ב סע' ז' ברמ"א כתב וז"ל וקלוח מן הקדרה רותחת שהלך אל קדירה צוננת אם נפסק הקלוח מן הקדירה הרוחת קודם שהגיע אל הצונן הוי נמי ככלי שני, ואם לא נפסק הוי כעירווי והקדירה הצוננת נאסרה אם היר סולדת בקלוח הנוגע בקדרה עכ"ל, וציין לתרומת הדשן סי' קפ"א [כצ"ל, ולפנינו קפ"ה].

ולכ' דין זה צ"ע, מאי קאמר דאם נפסק הקלוח נעשה ככלי שני ואינו מבליע

אפילו כדי קליפה. הא אנן קיי"ל כר"ת ורעימיה דעירווי כלי ראשון מבליע כדי קליפה דאף דתת"ג מ"מ אדמיקר לה בלע כדי קליפה, וגם הרשב"ם מורה לר"ת דעכ"פ מבליע כדי קליפה, וכמבואר באריכות בש"ך סי' ק"ה וכו"ל.

אבל באמת הוא מבואר במקור הרברים בתרומת הרשן דהגידון דהתה"ד היה שיצא קלוח מן הקרירה ונזחל על דופני הקרירה ומשם נזחל לקרקע הכירה עד שהגיע לקרירה צוננת. וא"כ הקלוח כבר נגע בקרקע לפני שהגיע לקרירה הצוננת, וא"כ אם היינו אומרים תת"ג היה הקלוח מצטנן לפני שמגיע לקרירה. ובזה חירש התה"ד דכיון שלא נפסק הקלוח אינו מניחו להצטנן, וראייתו מהמעשה רבי שבת (מ:) שרחץ באמבטי שהיה מחובר לחמי טבריא ונחשב האמבטי לכלי ראשון כמבואר בסוגיא שם.

אבל אם יצא קלוח מן הקרירה הרוחת ונפל ע"ג קרירה צוננת בלא שיזחול ע"ג קרקע כלל, בזה ודאי דאפילו אם נפסק הקלוח מ"מ יבליע כדי קליפה, דאף דתת"ג מ"מ אדמיקר לה מבליע כדי קליפה. וז"פ.

ב. והנה התוס' זבחים (צו.) וכן הר"ן שבת (מב.) וסוף ע"ז כתבו דהיה מקום לומר דאף דתת"ג ואין עירווי יכול לבשל כ"א כדי קליפה, אבל כ"ז כשנפסק הקלוח, אבל אם לא נפסק הקלוח אזי מבשל יותר מכדי קליפה ויכול אפילו להגעיל ע"י עירווי. [אלא דפליגי דהר"ן ייחס סברא זו לר"ת ואילו התוס' ס"ל דר"ת עצמו אינו סובר כן אלא סובר דאפילו אם לא נפסק הקלוח אינו מבשל כ"א כדי קליפה]. אבל אנן לא קיי"ל כן דקיי"ל דעירווי אינו מבשל כ"א כדי קליפה גם כשלא נפסק הקלוח [וכדעת התוס' שבת (מב:) והרא"ש שם, וכן דעת ר"ת אליבא דהתוס']. וכמבואר ברמ"א סי' ס"ח וכו"ל ובש"ך סי' ק"ה באורך.

והנה כשאנו באים להבין סברת התוס' והר"ן דבלא נפסק הקלוח עירווי מבשל יותר מכדי קליפה, ולא אמרי' בזה תת"ג. לכ' א"א כלל לומר שהטעם בזה משום שע"י שלא נפסק הקלוח אין העירווי יכול להתקרב, וכסברת התה"ד. דנהי דאין הקלוח מתקרב מ"מ אין זה טעם שיוכל לבשל להתתאה. וכמו שנתבאר לעיל (ענף ב'), דגם כשאין העילאה מצטננת מ"מ אינה בולעת כ"א כדי קליפה. והעמדתו על זה ג' עדים, חדא הא דב' חתיכות זא"ז דפסק הרמ"א שאינו מבליע כ"א כדי קליפה, וכתב הגר"א דהוי כחל"צ, הרי דאף שהחתיכה החמה אינה מצטננת [שהרי אין שם תתאה שיתגבר עליה] מ"מ אינה מבליע כ"א כדי קליפה, וכנ"ל. ועוד מהא דקדירה שהניח ע"ג חלב שפסק הרמ"א שאין הקדירה בולעת כ"א כדי קליפה, והוכיח החו"ד שאין החלב יכול לצנן להקדירה ומ"מ אין הקדירה בולעת כ"א כדי קליפה. וגם הוכחנו דבר זה מסוגיית הגמ' גופא דהוי ס"ד דאין הפסח בולע מן סיכת השמן כ"א כדי קליפה משום דעל"ג, אף דבוראי אין הסיכה המועטת יכולה לצנן להפסח.

אלא ע"כ דסברת תוס' והר"ן הסוברים דבלא נפסק הקלוח העירווי מבשל את כולו אינו ענין לדברי התה"ד דבלא נפסק הקלוח אין הקלוח מניח להעירווי להתקרב.

אבל א"כ יש לתמוה על הגר"א בסי' צ"ב שם על דברי הרמ"א שהביא לדינו של התה"ד הנ"ל, ציין הגר"א [לבר מראיית התה"ד מהמעשה דרבי] לדברי התוס' זבחים הנ"ל. ותמוה, דע"כ דברי התוס' אינם ענין לכאן.

ג. ובהכרח לומר, דאמנם כן, הגר"א הבין דלעולם טעמא דהתוס' והר"ן דבלא נפסק הקלוח ל"א תת"ג, הוא משום שאינו מניחו להעירווי להצטנן.

ולענין הראיות הנ"ל, תחילה נקרים דגם לפ"ד הגר"א יש לפנינו ב' דרכים בהבנת סברת תוס' והר"ן, דיכולים לומר דס"ל להתוס' והר"ן דכל שאין העילאה מצטננת אדרבא היא מתגברת על התתאה. דמה דתת"ג היינו ע"י שהיא מצטננת את העילאה, אבל באופן שאין העילאה מצטננת, שלא נפסק הקלוח, א"כ אדרבא העילאה היא הגוברת על התתאה.

או דס"ל להתוס' והר"ן דגם כשאין העילאה מצטננת אינה מבשלת ומחממת את התתאה, ומ"מ היא מבליע בכולה, דחס יכול להבליע בצונן לגמרי. ומה דאמרינן בגמ' אדמיקר לה בלע כדי קליפה היינו באמת שאין לו שהות לבלוע יותר.

אבל קמייא עיקר שהרי תוס' והר"ן כתבו סברא זו לבאר איך יכול להגעיל ע"י עירווי לר"ת, אפילו כלים שנשתמש בהם בכלי ראשון. ואם לא היה העירווי מבשל את התתאה לא מסתבר שיועיל להגעלה.

עוד נקרים, דהנה ראיית התה"ד דכשלא נפסק הקלוח אין העירווי מצטנן, מהמעשה דרבי דנחשב האמבטי כלי ראשון, היא נכונה מאד, וא"כ אדרבא קשה לכל הני ראשונים דס"ל דעירווי כלי ראשון אינו מבשל כ"א כדי קליפה אפילו כשלא נפסק הקלוח [דכן דעת התוס' שבת (מב:) וגם התוס' זבחים הנ"ל מודה דר"ת עצמו עכ"פ סובר כן, ועיין עור בש"ך סי' ק"ה בספר הארוך ובנקה"כ מי ומי ההולכים ג"כ בשיטה זו], כיון שאין העירווי מצטנן למה אינו מבשל להתתאה. וע"כ דכל הני ראשונים באמת ס"ל כנ"ל דגם כשאין העילאה מצטננת עדיין אינה יכולה להתגבר על התתאה ולהחמו. ובזה גופא נחלקו הראשונים דפליגי אם עירווי כלי ראשון כשלא נפסק הקלוח מבליע בכולו או רק כדי קליפה. דהסוברים שמבליע בכולו ס"ל דכיון שהעירווי אינו מניח להעילאה להתקרב שוב היא חוזרת ומתגברת על התתאה ומבשלה ומבליע בכולה. והסוברים שאינו מבליע כ"א כ"ק ס"ל דאף שאין העירווי מניח להעילאה להתקרב מ"מ אין העילאה מתגברת על התתאה.

דמדין תת"ג דלעולם אין התתאה מקבלת בישול מן העילאה, ונשארת התתאה צוננת כמות שהיתה.

ד. ומעתה לענין הג' ראיות הנ"ל, הנה ראית החו"ד ממש"פ הרמ"א בקרירה שהניחה ע"ג חלב, דתת"ג ואינה בולעת כ"א כדי קליפה, אף שאין הקרירה מצטננת, אין מזה קושיא על הבנת הגר"א בדברי התוס' והר"ן, כי מה שפסק הרמ"א כן הוא לפי מה דקיי"ל כהראשונים החולקים על התוס' והר"ן וס"ל דעירוי אינו מבשל כ"א כדי קליפה, אפילו כשלא נפסק הקילוח, דלשיטה זו מוכרח כנ"ל דאף שאין העירוי מצטנן מ"מ אינו יכול לבשל את התתאה, וממילא דה"ה בקרירה אף שאינה מצטננת אינה יכולה לבשל את החלב שתחתיו.

וכן לענין ב' חתיכות המונחים זא"ז, שבודאי אין החתיכה החמה מצטננת, ומ"מ אינה בולעת ומבליעה כ"א כדי קליפה. זה ג"כ ניחא, חרא דזה ג"כ לפי מה דקיי"ל דעירוי כלי ראשון אפילו כשלא נפסק הקילוח אינו מבשל כ"א כדי קליפה. ועוד, דכבר הוכחנו דסברת התוס' והר"ן דהיכא שאין העירוי מתקרב הוא מבליע בכולו, הוא משום דכיון שאין העילאה מצטננת אדרבא היא מתגבר על התתאה, וזה ל"ש בב' חתיכות המונחות זא"ז, דאין אחד מהם יכול להתגבר דאין בהם לא עילאה ולא תתאה.

ה. אך מ"מ ק' מהגמ' פסחים הנ"ל, דהוי ס"ד דמה שאין הפסח בולע מן סיכת השמן כ"א כדי קליפה הוא משום שעל"ג, אף שהסיכה היא מועטת ומסתמא אינה יכולה לצנן את הפסח. הרי כהדיא דאפילו באופן שאין התתאה מצטננת מ"מ אם על"ג אינה יכולה לבשל את העילאה הצוננת ואינה בולעת כ"א כדי קליפה. ומיניה נדון למ"ד תת"ג כשתתאה צוננת. ויקשה להתוס' והר"ן דס"ל כשלא נפסק הקלוח מבליע בכולו, לפי הבנת הגר"א דהיינו משום שאין העירוי מצטנן.

ובהכרח צ"ל לדעתם דהיה ס"ד בגמ' דיש שם הרבה שמן ואם על"ג הוא באמת מצנן להפסח. ואף דמסקינן בגמ' שם דהסיכה היא דבר מועט [דלכך אפילו למ"ד תת"ג סגי ליה בקליפה] אבל מתחילה הוי ס"ד דבאמת יש שם שמן הרבה ויכול לצנן להפסח. כן נראה מוכח לשיטה זו.

ו. עכ"פ למדנו, דמה שנחלקו הראשונים בעירוי שלא נפסק הקלוח אם מבליע בכולו או רק כדי קליפה, כו"ע מודי דכיון שלא נפסק הקלוח אין העירוי מצטנן, כדמוכח מהמעשה דרבי, ופולגתם בזה אם מה דקיי"ל דבחל"צ דתת"ג אינו מבשל כ"א כדי קליפה אם היינו דוקא משום שהעילאה מצטננת, או אפילו כשאין העילאה מצטננת, וק"ל.

-ד-

תת"ג וכלי שני

א. בגמ' פסחים שם: תנן גטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו, קס"ד בחרס צוננת. בשלמא לרב דאמר על"ג משום הכי יטול את מקומו דאזל רוטב מרתח ליה לחרס והדר חרס מרתח ליה לרוטב וכי הדר רוטב אפסח קא מטוי פסח מחמת חמימותא דחרס כו' ע"ש. וק"ל, איך צולה החרס להרוטב, הא הרוטב הוא למעלה מן החרס והיה לנו לומר דעל"ג, ואין החרס יכול לבשל להרוטב כלל.

ואפשר דאינו מבשל כ"א כדי קליפה, וכמו דלמ"ד תת"ג מ"מ עירוי מבשל כדי קליפה, ה"נ להיפך למ"ד על"ג התחתון מבשל עכ"פ כדי קליפה. אלא דזהו לשי' ר"ת דעירוי מבשל כדי קליפה, אבל לרשב"ם דעירוי אינו מבשל כדי קליפה לא יועיל זה והרק"ל.

וצ"ל דכיון שגם הרוטב חם א"כ הוא חם ול"ש ביה לא על"ג ולא תת"ג.

ב. אבל ק' דהרוטב הוא כלי שני דכבר נפל על החרס וא"כ אינו חם. ואפי' להשיטות דכלי שני מפליט ומבליע אבל אין בו חום דבישול.

ג. לכ' י"ל דאינו נעשה כלי שני מיד דארמיקר לה יש שהות פורתא לפני שנתקרב ונעשה כלי שני ובאותו זמן מועט הוא מתבשל מהחרס. אבל ז"א דקיימין בשי' רשב"ם דעירוי אינו מבשל כלל ומה דאמרי' ארמיקר לה בלע כדי קליפה היינו לענין שבולע אבל אינו מבשל, והרי אנן בעינן לחייבו משום בשל מבושל.

ד. אבל זה ניחא עם מש"נ לעיל (ענף א') דגם לרשב"ם ארמיקר לה מצד עצמו יש בו חום גמור רק אינו מבשל אחרים משום דתת"ג ואין התתאה מקבלת בישול מן העילאה וא"כ הרוטב עד דמיקר לה יש בו חום גמור וגם החרס הוא חם וא"כ הוא חם בחם ול"ש ביה על"ג ושפיר מבשל החרס להרוטב וכנ"ל.

ה. ומ"מ ק' איך יתכן דהחרס יש בו חום לבשל, מי עדיפא מהרוטב עצמו שבא מחמתו וע"י נפילתו על החרס נעשה הרוטב כלי שני דאינו מבשל דרפנות מצננות, דהא גם למ"ד על"ג אין כלי שני מבשל דמשנה ערוכה היא דנותן הוא לתוך הקערה ולתוך התמחוי, וא"כ כל שכן הרפנות עצמם דהיינו החרס דאינו יכול לבשל.

ו. ולשי' הרשב"א (מב.) דעירוי מתקרב בנפילה [ולכן מותר לערות מים חמין לתוך מים צוננים בשבת, אפילו למ"ד על"ג] ומ"מ עירוי מבשל תבלין ע"י הכאת הנפילה [ולכן עירוי כלי ראשון ע"ג תבלין אסור לשי' ר"ת, שדברי הרשב"א אלה

נאמרים אליכיה ע"ש] א"כ ניהא, דכל כלי שני שאינו מבשל היינו מחמת הרפנות שלא במקום העירוי, דאפילו למ"ד על"ג מ"מ העירוי עצמו נצטנן בנפילה ואינו יכול לבשל כ"א מקום הנפילה, ושאר הרפנות צוננות, והם מצננות לכל מה שבתוכם. משא"כ כאן מיירי ברוטב מועט שכולו יושב על מקום הנפילה, ובאותו מקום עירוי מבשל ע"י הכאת הנפילה, וכיון דעל"ג החרס מתבשל באותו מקום לגמרי (משא"כ למ"ד תת"ג אינו מתבשל כ"א כדי קליפה). אבל התוס' (מב.) ד"ה גותן, חולקים על שיטת הרשב"א בזה, ולדירהו אכתי קשה כנ"ל.

ז. עו"ק כיו"ב דעיין בתוס' פסחים שם ד"ה בשלמא, שרנו בלשון הגמ' דמטוי פסח מחמת חמימותא דחרס, אם הכונה שהרוטב שנצלה מהחרס חוזר ומבשל להפסח עצמו, או דהרוטב נצלה מהחרס ונאסר ואח"כ נבלע בהפסח ונאסר הפסח מחמת תערובת הרוטב. וק' למה לא הוכיחו בתוס' במישור דע"כ אין הרוטב מבשל להפסח שהרי הרוטב הוא כלי שני שכבר נפל על החרס הקר, וכלי שני אינו מבשל.

ח. ובהכרח לומר דרפנות מצננות רק לאחר זמן מה ולא מיד, וא"כ ניהא הכל, דמשה"ק ראיך החרס מבשל להרוטב הרי הרוטב הוא כלי שני ועל"ג ואין החרס שהוא למטה מבשלו, ולנ"ל ניהא דבשעת נפילה מיד כשהרוטב עדיין חם וטרם נצטנן אז הוא חם בחם ול"ש ביה על"ג ותת"ג ושפיר מתבשל מהחרס.

ובמשה"ק ראיך החרס יכול לבשל כיון שהרוטב עצמו נעשה כלי שני כל שכן שהחרס אינו עדיף מהרוטב דאתי מחמתיה ואיך יש לו כח לבשל. ולנ"ל ניהא דתיכף בשעת נפילה עדיין לא נצטנן הרוטב ויש בו כח לבשל וה"ה החרס למ"ד על"ג.

וגם משה"ק על התוס' שרנו אם הרוטב חוזר ומבשל להפסח, דתמוה הרי הרוטב הוא כלי שני, י"ל דהמשנה מיירי שהרוטב נטף על החרס ותיכף חזר אל הפסח לפני שנצטנן ונעשה כלי שני.

ט. ולהעיר במש"כ הש"ך בספר הארוך ובנקה"כ סי' ק"ה דע"כ להסוברים דגם בלא נפסק הקילוח אמרי' תת"ג א"כ מוכח דכלי שני אינו מפליט ומבליע כלל דהא כיון דתת"ג א"כ נצטנן בשעת עירוי וכמו בחל"צ. ולפ"ז הרשב"א שסובר (תה"א ב"ד ש"א ב.) דכלי שני מפליט ומבליע חייב לסבור דבלא נפסק הקילוח ל"א תת"ג. ומ"מ דעת הרשב"א (שם ב"ג ש"ג ע"ט): דעירוי אינו מבשל (רק שכתב להחמיר כר"ת). וצ"ל שאי"ז משום דתת"ג דזה ל"ש כשלא נפסק הקילוח רק הוא משום שהעירוי מתקרב בשעת נפילה. והרשב"א לשי' דבאמת כתב בחי' לרף (מב.) דהעירוי מתקרב בשעת נפילה וכמו שהבאנו לעיל וק"ל.

[עוד יש להעיר, לפי"ד מהרש"ל דברבר גוש ל"ש כלי שני כיון שאין לו

רפנות המצננות, וע"כ לדעתו שרבר גוש אינו מצטנן גם מדין תת"ג דאל"כ היה מצטנן כשנותנו לתוך הכ"ש מדין תת"ג. וא"כ בבשר חם שנפל לתוך חלב צונן, דמבואר בגמ' דכיון דתת"ג אינו בולע כ"א כ"ק, והרי ניהוי אנן, בשעת נפילה לא נצטנן הבשר, שהרי ברבר גוש ל"ש תת"ג. ואחר שנפל והחלב מקיפו הרי ג"כ אין הבשר מצטנן, דממנ"פ אם מטעם תת"ג הרי אחר שנח הבשר והחלב מקיפו אין החלב תתאה כלל, והוא כב' חתיכות זא"ז שאין בולעים זמ"ז כ"א כ"ק, כמש"פ הרמ"א סי' ק"ה ס"ג, ונתבאר לעיל (ענף ב'). ואם מצד שהחלב שמקיף להבשר נחשב כרפנות המצננות, הרי זה לא יועיל אלא להשוות לבשר דין כלי שני, ושיטת המהרש"ל עצמו דכלי שני מפליט ומבליע. וא"כ למה אין החלב נבלע בבשר כולו מדין כלי שני.

ועוד יותר יקשה לפי מה שנתבאר לעיל שאין רפנות מצננות מיד כ"א לאחר זמן.

אבל באמת ניהא דסוכ"ס אין הבשר תתאה כרי שיתגבר על החלב ויחממו, והחלב נשאר צונן, וא"כ אף אם אין הבשר עצמו מצטנן (כ"א לדרגת כלי שני) מ"מ אינו יכול לבלוע מן החלב כ"א כ"ק, כמה שנתבאר לעיל (ענף ב') בארוכה דחם אינו בולע מצונן כ"א כ"ק, אפילו בגונא שאין חם עצמו מצטנן. וכדמוכח מדין ב' חתיכות זא"ז שאין חם בולע מן הצונן כ"א כ"ק. ומה דס"ל למהרש"ל וכן להרשב"א דכלי שני מפליט ומבליע, היינו כשהוא תתאה שנפל לתוכו דבר צונן, אבל כאן שהבשר והחלב מונחים זא"ז שהבשר נח בתוך החלב אין החלב מתחמם מן הבשר כ"א כ"ק ואין הבשר בולע ממנו יותר מכ"ק, וק"ל.]